

על מאה שערים ושנים עשר שער

וירע יצחק בארץ ההוא וימצא בשנה ההוא מאה שערים ויברכהו ה'. ויגדל האיש וילך הלוך וגדל עד כי גדל מאד. ויהי לו מקנה צאן ומקנה בקר ועבדה רבה ויקנאו אותו פלשתים. וכל הבארות אשר חפרו עבדי אביו בימי אברהם אביו סתמום פלשתים וימלאו עפר.

תולדות האנושות בכלל ותולדות ישראל זרעו של יצחק אבינו בפרט מלאות תהפוכות. הצירוף "מאה שערים" בעברית של ימינו הפך במידה רבה משם מקום לשם עצם (כמו "אקדמיה" או "גיהנום") המסמל זלזול בחיי החומר עד כדי התנתקות מהמציאות כולל אחיזה בשיטה חסרת כל בסיס הלכתי לפיה בית המקדש יירד מן השמיים – מוכן ומזומן על כל שנים-עשר שעריו. אך לפני כשלושה יובלות שנים כאשר חלוצי הישוב הישן יצאו את חומות ירושלים, כוונותיהם היו הפוכות. השם שהם נתנו לשכונה אשר יוסדה בשבוע פרשת "תולדות" סימל בעיניהם דווקא אחיזה במציאות, שבירת המעגל הקסום של עוני בחומר וברוח, יציאה למרחבי ארץ ישראל.

בפרשתנו מתנגשות שתי גישות, שתי מידות. מידת האמונה,¹ מידת העשייה של יצחק אבינו מול מידת הקנאה, מידת ההרס של פלשתים. יצחק אבינו חופר בארות – הפלשתים סותמים אותן. סותמים ואף הורסים (ממלאים עפר) תוך כדי גרימת נזק עצמי (כמה טוב היה להם פשוט לגנוב מים!) רק מתוך קנאה, שלא יהיה טוב למי שבירכו הקב"ה.

חז"ל הבינו היטב את המידה הפסולה הזאת. ידוע מדרש על אנשי דור המבול (שלא נחתם גזר דינם אלא על גזל) שהיו מתנפלים על בעל ממון וטורפים ממנו פחות פחות משווה פרוטה כך שכל אחד מהם היה פטור ואגב גם לא הרוויח מאומה – אך בעל הממון נשאר ללא כלום.

בימינו אנו הקנאה, רצון להזיק למי שמצליח, באה פעמים רבות באצטלה של מה שמכונה "צדק חברתי". יש להודות כי לדאבונו לא מעט יהודים טובי לב נפלו ונופלים בפח זה אשר טמנו להם אוחזי מידת הפלשתים. מדברים גבוהה גבוהה על העזרה לזולת, על הצורך בחלוקה בתוצאות ההצלחה כי הרי היא – מהקב"ה, אך משמעות הדבר – גזל. כותב ד"ר משה יאנובסקי:

" איש מאתנו לא מתווכח כי העושר מאת הקב"ה. אך אם כך למה לא להשאיר את שאלת השימוש הטוב ביותר בכסף בין אותו העשיר לבין הקב"ה?! למה להתערב? עשיר מצליח נותן פרנסה לרבים. זאת אומרת, בהגדרה מתחלק בהצלחתו, ומתחלק בצורה הטובה ביותר – ע"י מתן פרנסה מכובדת במקום נדבות. פעילות עסקית הינה עניין גם מועיל וגם מוסרי ומכובד.

לעומת זאת, צדקה על חשבון אחרים היא תועבה ולא צדקה. כל הרוצים לעזור לעניים שיעזרו בממונם הם, ויזכו לברכה. אך שלא ימציאו איך להיכנס לכיס חבריהם – ועוד להתהלך עם פנים מוארות המקרינות קדושה."

זהו הפן המוסרי העקרוני של "הצדק החברתי". אך הפן המעשי, מבחן התוצאה מביא לאותן מסקנות: אין להתערב בכלכלה, ולו למטרות נעלות. נביא כדוגמא דברים שנאמרו ב-1924 ע"י קלווין קוליג', נשיא ארה"ב שלא ראה בחופש הכלכלה ערך מוסרי (כפי שמשמע מדבריו בהקשרם המלא):²

¹ מובן המילה "אמונה" השתנה לצערנו ג"כ. בלשון היום אמונה – זה מחשבה ערטילאית. אך אם כך לא ברור הקשר הלשוני בין אמונה לאומן – שהוא בלשון התנ"ך והתלמוד פשוט בעל מלאכה. אלא שהאמונה המקורית היא היסמכות, רגילות – כמו שאומן רגיל באומנותו וסומך על הרגליו במעשיו. בהקשר זה מעניין משל המסופר על ר' מנחם מנדל מלובביץ' ז"ל אשר שאל את אחד מחסידיו: "המאמין אתה כי המשיח יבוא מחר?" – "כמובן!" – "אז תלווה לפלוני מאה אלף, הוא יחזיר לך אחרי ביאת המשיח".

² תודה למר ויטלי וובנובוי על ההפניה לדברים אלה.

" כאשר שיעור המס השולי על רווחים מעל \$300,000 היה רק 10% - ההכנסות מהמסים היו כמעט זהות לאלה כאשר השיעור היה 65%. אין מגוון מהעובדה כי מיסוי יתר גורם להיעלמותן של הכנסות גבוהות. ב-1916 היו 206 בעלי הכנסה של \$1,000,000 ויותר. אז הופעל המס השולי הגבוה... ב-1921 מספר זה הצטמצם ל-21 "

ירידה של סדר גודל תוך 5 שנים בלבד! מסכם ד"ר יאנובסקי:
 " ניסויים בכלכלה נעשו הרבה, כל ניסוי נוסף - מעשה חסר אחריות (לפחות).
 עקב כך אין שום טעם לדון לגופה כל הצעה נוספת איך להטיב לכלל ע"י גזל הפרט."

יהי רצון מלפני אבינו שבשמים שנאחו במידת יצחק אבינו, שמתוך אמונתו ואחריותו על הארץ ועל צאצאיו חרש, זרע וחפר בארות - ולא במידת הפלשתים שמתוך קנאתם גזלו והזיקו. יהי רצון שמתוך אמונה ואחריות אנו לא נסתפק במאה שערים של עושר, אלא נבנה במו ידינו את שנים-עשר שעריו של בית המקדש ונקריב שם זבחים ומנחות.

הערות בעקבות הביקורת

1) ניתן אמנם לומר כי ישנן שתי השקפות - קפיטליסטית וסוציאליסטית. אך אחרי קריסת הסוציאליזם, אחרי משבר מדיניות סוציאליט (מערכות רווחה כגון קרנות פנסיה) בכל מדינות המערב, אחרי שכל אחד היה יכול לקרוא את איין ראנד ולפחות להרגיש... לדבר על כך כי שתי הגישות הינן בנות תוקף על יתרונותיהן וחסרונותיהן נראה מוגזם במקצת.
 2) ברור כי התורה מצווה עלינו לדאוג לחלשים (עם כל הכבוד הראוי לראי"ה, לפניו נאמר "וחי אחיך עמך"). אך אין בין זה לבין גזל יצרנים לטובת צרכנים ולא כלום.
 3) אין בשמיטה ויובל מאומה מעין הגבלת התחרות. מדובר אך ורק בתנאי השוק הידועים מראש אשר בשל כך מהווים נדבך חשוב בכללי המשחק הכלכלי (והתחרות!). דהיינו, מחיר השדה בשנת 45 ליובל הינו 1/10 מזה שבשנה הראשונה וכו'.
 4) התורה אמנם מצווה עלינו לתת צדקה אך מזהירה מלבנות מנגנון שלטוני העוסק בה ("אין ממליכין מלך תחילה אלא לעשות משפט ומלחמה"). צדקה - זו מצווה פרטית על כל אחד ואחד. צדקה בכפייה (ביטוח לאומי, מס בריאות, תקציב משרד החינוך) אינה צדקה.
 5) מציאות "כופים על הצדקה" קיימת להלכה, אך יש לזכור שלוש נקודות לפחות:
 א) ההלכה מגבילה צדקה כפויה ב-10% ("מצווה מן המובחר") ואף צדקה מרצון ב-20% ("לא יבזבז יותר מחומש"). להזכיר את הקורא כי במדינתנו אנו ממוצע מיסי רווחה (ביטוח לאומי, מס בריאות, תקציב משרד החינוך) מסתכם בכ-35%.
 ב) מי שכופה על הצדקה - זה קהילה ולא מלכות. ואם הקהילה כופה יותר מדי - אנשים פשוט בורחים (תרחיש ידוע). אם המלכות עושה זאת - יורדים מן הארץ.
 ג) עם כל זה לא שמעתי על מימוש הלכה זו למעשה בקהילות ישראל באופן שיטתי.

6) במושג "קפיטליזם חזירי" יש כפיות טובה (אם לא גרוע מזה) כלפי הקב"ה אשר קבע את זכויות הקניין. להזכיר את הקורא, "איזהו עשיר - זה שביית כסא סמוך לשולחנו". מה שמצוי כיום אצל מי שמוגדר כעני מרוד. מים זורמים, בויב, חשמל, חיסון נגד אבעבועות שחורות - הכל בזכות "הקפיטליזם החזירי" אשר מימש את זכויות הקניין ונתן ליצרנים אפשרות לייצר. הרי זכויות הקניין מאת הקב"ה הן - יש רק להצטער על כך שרעיונות אלו יושמו בפועל ע"י נוצרים-פרוטסטנטים.

7) בעניין "פערים חברתיים" ובפרט בעניין הטענה כי פער משכורות פי 50 במפעל אחד נוגד את המוסר האנושי: המוסר האנושי אכן קיים, וזה בדיוק מה שנקרא "צדקה". אך ההלכה מבדילה בבירור בין "צדקה" לבין "דין", "לא מרחמים בדין" על הלווה העני ואפילו שבעל חובו עשיר מאוד.

אם בדין עסקינן - הסיבה לשלם למנכ"ל פי 50 ביחס לעובד ניקיון פשוטה למדי: התועלת מהמנכ"ל הינה פי 50 מזו של עובד ניקיון. איך מודדים? פשוט מאוד - ע"י השוק. אם עובד ניקיון זה או אחר לא יקבל את משכורתו ויתפטר הבעלים יצטרכו למלא את מקומו מן השוק תמורת משכורת X. ואם המנכ"ל לא יקבל את משכורתו ויתפטר הבעלים יצטרכו למלא את מקומו מן השוק תמורת משכורת 50X.

ואם בצדקה עסקינן - מהיכן לנו כי צורכי עובדי הניקיון במפעלו קרובים לבעלי המפעל יותר מחינוך בניו, תמיכה בתלמידי חכמים וישיבות, וצרכי צדקה אחרים?

Calvin Coolidge (the 30th President of the United States), 1924

"In taxation, like all else, it is necessary to test a theory by practical results. The first object of taxation is to secure revenue. When the taxation of large incomes is approached with that in view, the problem is to find a rate that will produce the largest returns. Experience does not show that the higher rate produces larger revenue. Experience is all in the other way.

"When the surtax on incomes of \$300,000 and over was but 10%, the revenue was about the same as when it was at 65%. [Note: \$300,000 back in 1924 is the equivalent of \$3.8 million today.] There is no escaping the fact that when taxation of large incomes is excessive, they tend to disappear.

"In 1916 there were 206 incomes of \$1 million or more; then the high rate went into effect. The next year there were only 141, and in 1918, but 67.

"In 1919, the number declined to 65. In 1920 it fell to 33 and the next year it was reduced further to 21.

"I am not making the argument with the man who believes that 55% ought to be taken away from the man with \$1 million income, or 68% from a \$5 million income; but when it is considered that in the effort to get these amounts we are rapidly approaching the point of getting nothing at all, it is necessary to look for a more practical method.

"I agree perfectly with those who wish to relieve the small taxpayer by getting the largest possible contribution from the people with large incomes. But if the rates on large incomes are so high that they disappear, the small taxpayer will be left to bear the entire burden. If, on the other hand, the tax rates are placed where they will get the most revenue from large incomes, then the small taxpayer will be relieved."

Cited from: A. W. Mellon. Taxation: The People's Business. The Macmillan Company, 1924; p. 216-227